

войни се употребявалъ отъ пѣхотата само въ крайни случаи, когато я атакувала прѣвсходяща на брой конница на открити мѣста; а въ войнитѣ съ турцитѣ той билъ прѣимуществовъ и почти исключителенъ, както за движение, тъй и за нападение и отбрана. Най напредъ армиитѣ се движили и се сражавали въ нѣколко голѣми карета, въ срѣдата на които се помѣствали конницата и обозитѣ; а въ послѣдствие, по примѣра на русситѣ, голѣмината на каретата взела да се намалява, а броя имъ — да се увеличава.

Построеніето на армиитѣ въ боенъ рѣдъ взели много по вече сравнително съ по напредъ да приспособяватъ къмъ мѣстността. Често се срѣщатъ примѣри на бойно расположение на войскитѣ и армиитѣ въ прѣсѣчени или укрѣпени позиции, въ селения, гори, укрѣпления, задъ и между тѣхъ. Тогава всѣки отъ тритѣ рода войски билъ располагагъ много или малко искусно и съобразно съ мѣстността и обстоятелствата. Французскитѣ армии, въ туй сѣстояние, въ което се намирали, можали да дѣйствуватъ успѣшно само на закрыта мѣстность въ отбранителни позиции.

Колкото се касае до маневрираніето и съвокупното дѣйствие на войскитѣ въ боя, то въ това отношение никой и никои войски не можали да се сравняватъ съ Фридриха II и съ прусскитѣ войски въ началото на този периодъ. Въ личното искусство за маневриране на първия и въ бързината, точността и правилността на всичкитѣ движения, построения и еволюции на послѣднитѣ се заключавали главнитѣ причини, които подбуждали Фридриха II постоянно да търси боя и които му доставляли побѣда въ него. Главнитѣ черти на маневрираніето на Фридриха II и на прус-

скитѣ войски въ боя били *фланговитѣ движения и фланговитѣ атаки въ косъ боенъ рѣдъ*, за пръвъ пжтъ подновени слѣдъ гърцитѣ и римлянитѣ. Като се приближавала до неприятеля въ походни колони, прусската армия се разгъвала и строила въ боенъ рѣдъ, слѣдвала съ флангово движение, по линии, срѣщу единъ отъ неприятелскитѣ флангове, и, като се построявала косо или перпендикулярно къмъ него, атакувала го или съ цѣлата линия, или пѣкъ (както при Лейтенъ) по ешалонно. Такъвъ билъ прѣимущественния начинъ на дѣйствіята на прусската армия, който въ порива на пристрастіето билъ извѣмѣрно прѣвзнесенъ отъ съвременницитѣ и почитателитѣ на Фридриха II. Въ него исключительно тѣ виждали причината за побѣдитѣ на Фридриха, тогазъ когато тя дѣйствително се заключавала въ прѣвсходството на Фридриха и прусскитѣ войски надъ дѣйствувавшихъ противъ тѣхъ полководци и войски, у първия — въ личнитѣ му военни дарби и тактическо искусство, а у послѣднитѣ — въ тактическото устройство, въ способността за маневриране, въ бързината на движенията и еволюцитѣ, и въ пушечния огънь. Фланговитѣ движения и атаки на прусскитѣ войски въ косъ боенъ рѣдъ били безспорно твърдѣ искусни, но само относително, именно вслѣдствие горѣозначеното прѣвходство. Ако полководцитѣ и войскитѣ, които дѣйствували противъ Фридриха II и прусскитѣ войски, не би имъ отстъпвали въ всичкитѣ горѣозначени отнoшения, то фланговитѣ движения прѣдъ очитѣ и почти ^{п. 25} прѣдъ истрѣлитѣ на неприятеля скжпо би стрували на прусситѣ (както дѣйствително и се случило въ сраженіето при Коллинъ) и Фридрихъ II, може би, щеше да употреби вмѣсто тѣхъ усилені флангови атаки право срѣ-